

Rapport

Derde impactmeting corona ondernemers regio Utrecht

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2021/005

Datum

januari 2021

Opdrachtgever

Provincie Utrecht

Auteurs

Melle Conradie
Ester Hilhorst

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

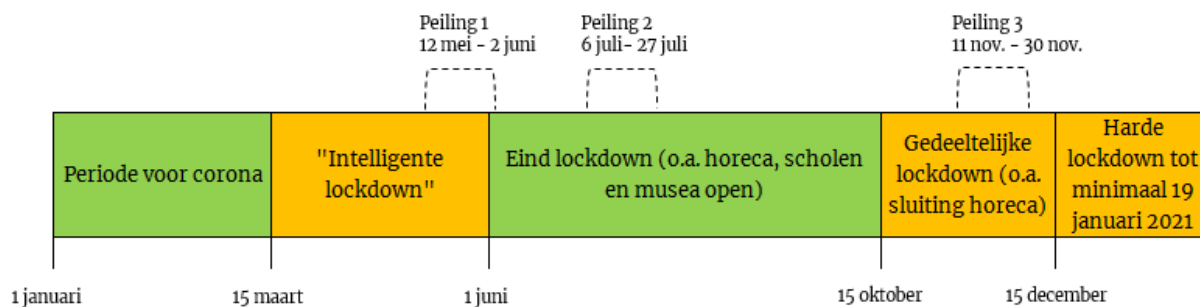
1	Managementsamenvatting	4
2	Inleiding	9
2.1	Aanleiding	9
2.2	Analyse en rapportage	12
2.3	Rapportopbouw	12
3	Impact virus op omzet en bedrijfsvoering	13
3.1	Ervaren omzetzaling oktober vergelijkbaar met juni	13
3.2	Meer ondernemers ervaren invloed negatieve factoren	15
4	Coronamaatregelen	21
4.1	Driekwart ondernemers ondernam geen stappen financiële steun	21
4.2	Onderaan streep weinig veranderd in relaties met klanten	23
4.3	Huren deels kwijtgescholden en uitgesteld	24
4.4	Uitstel investeringen bij meerderheid bedrijven	25
5	Impact op werkgelegenheid	27
5.1	Ruim een op tien ondernemers laat werknemers vertrekken	27
6	Behoeften en gebruik steunmaatregelen	28
6.1	Uitstel betaling Belastingdienst meest gebruikte steunmaatregel	28
6.2	Landelijke steunmaatregelen vaker benut door horeca en cultuur	29
6.3	Landelijke hulpvormen voor twee derde ondernemers voldoende	30
6.4	Helpt ondernemers heeft geen behoefte aan extra steun vanuit regio	31
6.5	Suggesties van ondernemers	32
7	Verwachtingen en omgang met het virus	33
7.1	Helpt ondernemers aangepast aan nieuwe situatie	33
7.2	Verwachtingen ondernemers licht verbeterd	34
A	Vragenlijst (bijlage)	36

1 Managementsamenvatting

In november 2020 deden 2.089 ondernemers mee aan een peiling over de gevolgen van de coronacrisis voor hun bedrijf. Dit was de derde peiling in 2020 over dit onderwerp. Het onderzoek vond plaats tijdens de gedeeltelijke lockdown toen onder andere de horeca gesloten was, maar 'niet-essentiële winkels' nog wel open waren.

Tijdslijn peilingen en coronamaatregelen.

- **Ervaren omzetsdaling oktober vergelijkbaar met juni**
Zes op de tien ondernemers (58%) hadden in oktober 2020 een lagere maandomzet dan dezelfde maand een jaar eerder. Bij de tweede peiling gaf 59 procent aan in juni minder omzet te hebben dan dezelfde maand een jaar eerder. In vergelijking met de eerste peiling van april 2020 – toen 64 procent minder omzet had – is het beeld duidelijk verbeterd.
- **Meer ondernemers ervaren invloed negatieve factoren**
Ruim driekwart van de ondernemers (77%) heeft momenteel last of verwacht op termijn effecten voor de bedrijfsvoering als gevolg van het coronavirus. Dit is meer dan bij de juli-meting (72%). Drie op de tien ondernemers (31%) hebben momenteel last van het wegvallen van orders. Tien procent heeft liquiditeitsproblemen en 15 procent verwacht die op korte termijn te krijgen. De horeca- en cultuursector heeft meer dan andere sectoren te maken met alle negatieve effecten behalve personeelstekorten. Ondernemers in de groot- en detailhandelssector noemen relatief vaak aanvoerproblemen als (mogelijk) probleem. In de industrie & bouw hebben ondernemers naar verhouding veel te maken met personeelstekorten.
- **Driekwart ondernemers ondernam geen stappen voor financiële steun**
Een op de vijf ondernemers (18%) vroeg uitstel van belastingafdracht aan. Men heeft daarnaast weinig uitstel van andere betalingen of leningen aangevraagd. Ondernemers in de horeca- en cultuursector en de groot- en detailhandel vroegen vaker steun aan dan andere ondernemers. Driekwart van de ondernemers (77%) vroeg geen uitstel van betaling aan en vroeg ook geen lening of krediet aan.

- Onderaan streep weinig veranderd in relaties met klanten**

De relatie met klanten is onveranderd voor 68 procent van de ondernemers sinds de coronamaatregelen. Veertien procent ervaart beter contact. Daarentegen vindt ook 14 procent dat het contact met klanten verslechterde. De relatie met leveranciers laat eenzelfde beeld zien: twee derde (67%) ervaart geen verandering in het contact en de groep ondernemers die een verbetering ervaart is even groot als de groep die een verslechtering ervaart.
- Huren deels kwijtgescholden en uitgesteld**

Een kwart van de ondernemers (24%) probeerde uitstel of kwijtschelding van huur te krijgen. Van deze groep is het 31 procent ook gelukt om dit te regelen. Zes op de tien (60%) konden geen regeling met hun verhuurder treffen en 7 procent zei het huurcontract op. In de horeca- en cultuursector probeerde een derde (36%) een regeling te treffen. Vier op de tien (41%) van deze groep kregen kwijtschelding of uitstel van huur.
- Uitstel investeringen bij vier op de tien bedrijven**

Vier op de tien ondernemers (41%) stelt investeringen uit of af. Bij drie op de tien ondernemers (30%) waren investeringen niet aan de orde. Drie procent voert alle investeringen uit zoals gepland. Een op de vijf ondernemers (17%) stelde alle investeringen uit of af. In de horeca- en cultuursector geldt dit voor 27 procent van de ondernemers. Kleinere bedrijven hadden minder investeringen gepland en dus ook minder uit- of afgesteld. Bij bedrijven met meer dan 50 werknemers gaan de investering vaker door zoals gepland.
- Ruim een op tien ondernemers laat werknemers vertrekken**

Bij de meerderheid van de ondernemers met personeel (64%) heeft het coronavirus invloed op de werkgelegenheid binnen het bedrijf. Dertien procent heeft afscheid genomen van personeel of is van plan dat te doen. Daarnaast heeft 17 procent momenteel meer personeel dan werk, maar houden ze medewerkers in dienst. Een op de tien bedrijven groeit juist en men neemt medewerkers aan. In de horeca- en cultuursector neemt 21 procent van de bedrijven afscheid van personeel of heeft dit al gedaan.
- Uitstel betaling Belastingdienst meest gebruikte landelijke steunmaatregel**

Een kwart van de ondernemers (28%) maakt in november gebruik van een of meer landelijke financiële maatregelen om ondernemers tegen de gevolgen van het coronavirus te beschermen. Landelijk maakte volgens [CBS-cijfers](#) per 30 september 29 procent van de bedrijven gebruik van een of meer steunmaatregelen. De meest gebruikte steunmaatregelen bij ondernemers in de Provincie Utrecht zijn uitstel van landelijke belastingverplichtingen (17%) en TOZO (12%). Zes procent maakt gebruik van NOW 3.0, daarnaast is nog 10 procent van plan dit te doen. Het grootste deel van de ondernemers (75% tot 83% per steunmaatregel) maakt geen gebruik van de steunmaatregelen en verwacht dat ook in de toekomst niet te doen. De eerdere steunmaatregelen NOW en NOW 2.0 zijn in de derde peiling niet meer uitgevraagd.
- Landelijke steunmaatregelen vaker benut door horeca en cultuur**

In de horeca- en cultuursector maakt een derde (37%) van de ondernemers gebruik van een of meerdere steunmaatregelen. Ondernemers in deze sector hebben vaker dan gemiddeld behoefte aan belastinguitstel, TOZO, TVL 2 en NOW 3.0. Zzp'ers maken minder gebruik van steunmaatregelen dan grote bedrijven, maar ook niet elke regeling is voor zzp'ers aan te vragen.

- Landelijke hulpvormen voor twee derde ondernemers voldoende**

De bestaande landelijke hulpvormen zijn voor 63 procent van de ondernemers voldoende. Een deel van de ondernemers heeft behoefte aan belastingvrijstellingen (16%) en structureel kapitaal (9%). In de horeca- en cultuursector heeft de helft (49%) van de ondernemers behoefte aan extra landelijke steun. Een kwart (25%) van deze ondernemers wenst belastingvrijstellingen.
- Helft ondernemers heeft geen behoefte aan extra steun vanuit regio**

De bestaande regionale hulpvormen zijn voor 57 procent van de ondernemers voldoende. De grootste wens (15%) is er voor het opschorten van gemeentekosten als heffingen, leges en huur. Twaalf procent wil een noodfonds voor een specifieke sector. Daarbij denkt men onder meer aan fondsen voor horeca, cultuur, kunst en recreatie. Net als bij de behoefte aan landelijke hulp, is ook de behoefte aan regionale hulp groter dan gemiddeld in de horeca- en cultuursector. Een kwart (24%) wil dat gemeentekosten opgeschort worden en een kwart (23%) wil een noodfonds voor de sector.
- Meerderheid ondernemers aangepast aan nieuwe situatie**

Ruim de helft van de ondernemers (56%) voert enige aanpassingen door voor het komende jaar vanwege corona. Veertien procent laat medewerkers structureel meer thuiswerken en 10 procent werkt met andere bedrijven aan innovatieve oplossingen. Zes procent weet nog niet hoe om te gaan met de gevolgen van corona en de coronamaatregelen het komende jaar en wil hierover graag advies.
- Verwachting ondernemers licht verbeterd**

Een op de tien ondernemers (10%) denkt mogelijk failliet te gaan door de gevolgen van het coronavirus. Daarnaast verwacht 13 procent sterk negatieve gevolgen zoals gedwongen ontslagen. Vier op de tien ondernemers (39%) verwachten een matige negatieve invloed van corona op het bedrijf. Hoewel in totaal 62 procent negatieve effecten van corona voor het bedrijf voorziet, is de verwachting verbeterd ten opzichte van juli. Bij de juli-meting voorzag 67 procent negatieve gevolgen van het virus. Het aandeel ondernemers dat positieve gevolgen van corona verwacht, steeg van 5 naar 8 procentpunt tussen juli en november. In de horeca- en cultuursector is men relatief negatief over de toekomst: 17 procent sluit een faillissement door corona niet uit en 22 procent verwacht sterke negatieve gevolgen. Ondernemers in de groot- en detailhandel verwachten naar verhouding relatief vaak positieve effecten.

- **Peiling juli en november vergeleken**

Omzetsdaling ten opzichte van de dezelfde maand een jaar eerder (%).

Sector	Juni	Oktober
Industrie en bouw (n=189)	46%	52%
Groot- en detailhandel (n=330)	55%	55%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	76%	73%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	53%	47%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	61%	60%
Totaal	59%	58%

Omzetstijging ten opzichte van de dezelfde maand een jaar eerder (%).

Sector	Juni	Oktober
Industrie en bouw (n=189)	12%	16%
Groot- en detailhandel (n=330)	26%	26%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	5%	7%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	10%	11%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	8%	8%
Totaal	12%	13%

Verwachte invloed van factoren op korte termijn (%).

Sector	Peiling juli	Peiling november
Wegvallen van orders	32%	31%
Liquiditeit	11%	10%
Wegvallen van aanvoer	11%	10%
Personeeloverschot	5%	7%
Personeelstekort	3%	5%

Verwachte invloed coronacrisis op onderneming (%).

Sector	Peiling juli	Peiling november
Bedreigt voortzetting onderneming, mogelijk faillissement.	9%	10%
Sterke negatieve gevolgen, mogelijk gedwongen ontslagen	14%	13%
Matige negatieve gevolgen	43%	39%
Nauwelijks of geengevolgen	28%	30%
Positieve gevolgen	5%	8%

- **Vooral horeca en cultuur nog steeds sterk in de problemen**

De verwachtingen van de ondernemers zijn gemiddeld genomen iets positiever dan ten tijde van de juli-meting. Het onderzoek vond plaats in een periode dat de besmettingen hoger waren dan in de zomer en onder andere de horeca opnieuw gesloten was. De horeca- en cultuursector heeft het in nog steeds moeilijk door corona en de bijbehorende maatregelen en ook de verwachtingen zijn somberder dan bij andere ondernemers. In deze sector ervaart men meer dan gemiddeld een omzetsdaling. Ook kampt deze sector vaker met negatieve gevolgen van corona zoals liquiditeitstekorten en personeeloverschotten. Meer dan in andere sectoren, maken ondernemers uit de horeca- en cultuursector gebruik van steunmaatregelen. Men ziet in corona relatief vaak een sterke bedreiging voor het voortbestaan van de onderneming.

2 Inleiding

2.1 Aanleiding

Opzet ondernemerspanel

De provincie Utrecht wil – samen met haar regionale partners (gemeenten Utrecht, Amersfoort, VNO-NCW provincie Utrecht, MKB-Nederland regio midden en Economic Board) – de gevolgen van het Covid19-virus voor ondernemers monitoren. Met dat doel zet I&O Research in opdracht van de provincie Utrecht periodiek metingen uit onder ondernemers. De eerste meting is tussen 12 mei en 2 juni 2020 uitgevoerd. De steekproef bestond uit 26.921 ondernemers uit het Provinciaal Arbeidsplaatsen Register (PAR) en 34 ondernemers uit het ondernemerspanel van de gemeente Utrecht. Daarnaast kon men de vragenlijst via een open link invullen. In totaal deden 5.623 ondernemers mee aan het eerste onderzoek. De eerste enquête was mede bedoeld om binding te creëren met een groep ondernemers die na deze metingen wil blijven participeren in een regionaal online ondernemerspanel. I&O Research verzorgt de opbouw van dit panel. In totaal gaven 2.469 ondernemers zich op voor het ondernemerspanel.

Tweede peiling

Naast de deelnemers aan het panel gaven 1.017 ondernemers aan niet in het panel te willen, maar wel benaderd willen worden voor twee herhalingsmetingen. Voor de tweede peiling werden op 6 juli 2020 3.486 ondernemers benaderd. Hiervan deden 2.113 ondernemers (61%) mee aan het onderzoek, waarvan 189 ondernemers het onderzoek via een open link invulden.

Derde peiling

Voor de derde peiling zijn opnieuw de ondernemers uitgenodigd die zich opgaven voor het panel of voor twee herhalingsmetingen bij de eerste peiling. Daarnaast verspreidde de provincie Utrecht de vragenlijst via een open link onder haar partners.

Bij de derde peiling heeft de gemeente Nieuwegein gelijktijdig extra ingezet op deelname van ondernemers in de gemeente. Alle ondernemers in Nieuwegein kregen een kaart toegestuurd met daarop het verzoek om deel te nemen aan het onderzoek.

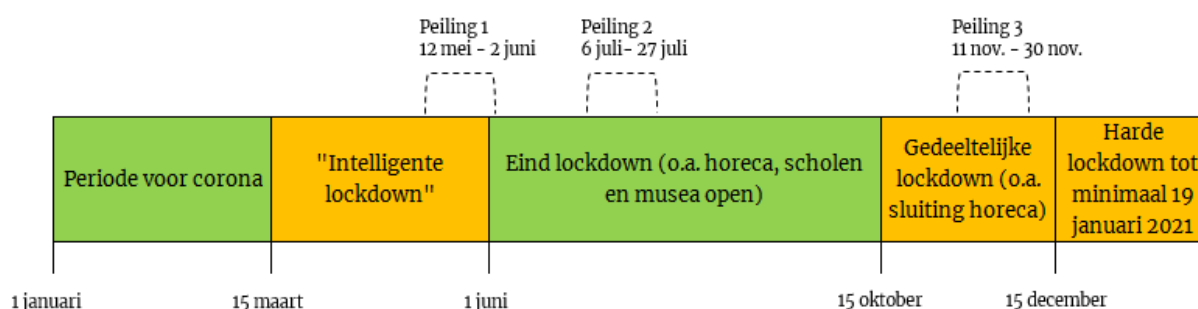
Deze rapportage beschrijft de uitkomsten van de derde peiling onder ondernemers in de provincie Utrecht. In het rapport worden de uitkomsten van de derde peiling vergeleken met de uitkomsten van de eerdere peilingen. De gemeente Nieuwegein ontvangt daarnaast een separate rapportage met uitkomsten op gemeenteniveau.

Periode van de peilingen

Figuur 2.1 laat de periode zien waarin de 3 peilingen in 2020 zijn afgenomen. De eerste peiling vond plaats toen Nederland in de "intelligent lockdown" zat en de besmettingen afnamen. Er was uitzicht op versoepelingen van de maatregelen. De tweede peiling was tijdens de zomer toen er minder maatregelen waren en veel maatregelen opgeheven waren. Ten tijde van de derde peiling liepen de besmetting weer op en was onder andere de horeca dicht. De peiling vond nog wel plaats voor de harde lockdown waarin ook onder andere niet-essentiële winkels en scholen weer sloten.

Figuur 2.1 – Tijdlijn peilingen en coronamaatregelen.

Methode, respons en representativiteit 3^e peiling

De ondernemers die lid zijn van het Ondernemerspanel kregen 11 november 2020 een e-mail met een uitnodiging voor de vragenlijst. Daarnaast werden ook ondernemers uitgenodigd die eerder toestemming hadden gegeven om opnieuw benaderd te worden. Bij elkaar ging dit om 3.479 ondernemers waarvan er 1.844 aan het onderzoek meededen (53%).

De gemeente Nieuwegein nodigde 6.259 ondernemers in de gemeente per kaart uit. Dit leverde nog eens 175 deelnames op (3% respons). Verder vulden 70 ondernemers de vragenlijst in via een openlink die de provincie Utrecht en haar regionale partners verspreidden. De enquête stond open tot 30 november. In totaal deden 2.089 ondernemers mee aan het onderzoek (Tabel 2.1).

Tabel 2.1 – Responsverdeling naar herkomstbron.

	Uitgenodigd	Deelnames	Percentage
Aanmeldingen vanuit panel en eerdere deelname peiling	3.479	1.844	53%
Deelnames via kaart Nieuwegein	6.259	175	3%
Open link	-	70	-
Totaal	9.738	2.089	21%

De respons wijkt (uitgesplitst naar sector, grootteklasse of regio) deels af van de populatie (de werkelijke verdeling). Zo zien we een oververtegenwoordiging van de zakelijke dienstverlening en horeca & cultuur enerzijds en een ondervertegenwoordiging van de maatschappelijke dienstverlening (onderwijs, overheid & zorg) en van zzp'ers anderzijds.

Deels komt dit door hoe het PAR – dat is gebruikt voor de eerste meting en de opbouw van het panel – is opgebouwd: PAR registreert werkgelegenheid op de plek waar gewerkt wordt. Dit betekent bijvoorbeeld dat ieder filiaal van een bibliotheek of een kinderdagverblijf een vestiging is. De vraag welke impact het coronavirus heeft op de onderneming (het onderwerp van dit onderzoek) is echter op filiaalniveau niet te beantwoorden. Dit verklaart deels de ondervertegenwoordiging van de maatschappelijke dienstverlening. Zzp'ers doen in de regel minder vaak mee aan onderzoeken dan grotere bedrijven.

In vergelijking met de tweede meting deden nu naar verhouding meer bedrijven mee uit de horeca- en cultuursector (peiling 2: 23%; peiling 3: 28%). Het aandeel van de andere sectoren nam met 1 à 2 procent af. De verdeling naar grootteklasse is vergelijkbaar met de tweede peiling. De U16-regio exclusief Utrecht vertegenwoordigt de helft (47%) van de respons. Bij peiling 2 was dit 41 procent. Het aandeel van de Gooi- en Vechtstreek daalde van 4 naar 1 procent. Vanwege het lage aantal worden de resultaten voor deze regio niet apart in het rapport gepresenteerd.

Tabel 2.2 – Responsverdeling naar achtergrondkenmerken. (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)

Sector	Respons	Percentage	Bedrijven provincie Utrecht
Industrie en bouw	189	9%	11%
Groot- en detailhandel	330	16%	21%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening	575	28%	10%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening	723	35%	28%
Onderwijs, overheid en zorg	222	11%	28%
Overig	50	2%	1%
Grootteklasse			
Zzp'ers (geen werknemers)	881	42%	74%
1 t/m 10 werknemers	780	37%	18%
11 t/m 50 werknemers	358	17%	6%
Meer dan 50 werknemers	70	3%	2%
Regio			
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) ¹	981	47%	43%
Gemeente Utrecht	493	24%	29%
Regio Amersfoort ²	493	24%	23%
Gooi- en Vechtstreek ³	19	1%	-
FoodValley Utrecht ⁴	90	4%	5%
Overig	13	1%	-
Totaal	2.089	100%	100%

¹ U16: de gemeenten Bunnik, De Bilt, De Ronde Venen, Houten, IJsselstein, Lopik, Montfoort, Nieuwegein, Oudewater, Stichtse Vecht, Utrechtse Heuvelrug, Vijfheerenlanden, Wijk bij Duurstede, Woerden en Zeist

² Regio Amersfoort: de gemeenten Amersfoort, Baarn, Bunschoten, Eemnes, Leusden, Soest en Woudenberg

³ Gooi- en Vechtstreek: de gemeenten Blaricum, Gooise Meren, Hilversum, Huizen, Laren, Weesp en Wijdemeren. De gemeente Eemnes valt in dit onderzoek onder regio Amersfoort.

⁴ Regio FoodValley Utrecht: de gemeenten Renswoude, Rhenen en Veenendaal.

De uitkomsten zijn niet gewogen. Deze keuze is gemaakt omdat de zzp'ers, die nu al een groot deel uitmaken van de respons, dan nog bepalender zijn voor de gemiddelden. Dit terwijl zij voor de totale werkgelegenheid minder belangrijk zijn. De respons is voldoende groot om de uitkomsten ongewogen per sector, grootteklasse of regio weer te geven⁵. Daar waar relevant en mogelijk is dit dan ook gedaan in de rapportage, om zo een dieper inzicht te krijgen in hoe de verschillende groepen ondernemers de impact van het coronavirus ervaren. De resultaten voor de FoodValley zijn hooguit indicatief.

2.2 Analyse en rapportage

In het rapport wordt gesproken over 'bedrijven' en 'ondernemers'. Feitelijk gaat het om ondernemers of contactpersonen die een bedrijf vertegenwoordigen. Verder is de sector 'horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening' in de rapportage omwille van de leesbaarheid afgekort tot 'horeca- en cultuursector'.

Wanneer er in het rapport gesproken wordt van verschillen tussen sectoren, regio's, grootteklassen of de peilingen, dan gaat het om significante verschillen.

2.3 Rapportopbouw

In hoofdstuk 3 komt de impact die ondernemers momenteel ervaren op hun omzet en bedrijfsvoering aan bod. Hoofdstuk 4 gaat over de vanwege het coronavirus genomen maatregelen. In hoofdstuk 5 wordt gekeken naar de impact van het virus op de werkgelegenheid binnen ondernemingen. De behoeften aan steunmaatregelen worden in hoofdstuk 6 in beeld gebracht. Het rapport sluit af met hoofdstuk 7 waarin de toekomstverwachtingen van ondernemers en doorgevoerde aanpassingen aan bod komen. In de bijlage vindt u de vragenlijst die gebruikt is bij dit onderzoek.

---

⁵ Met uitzondering van de sector Overig en regio onbekend

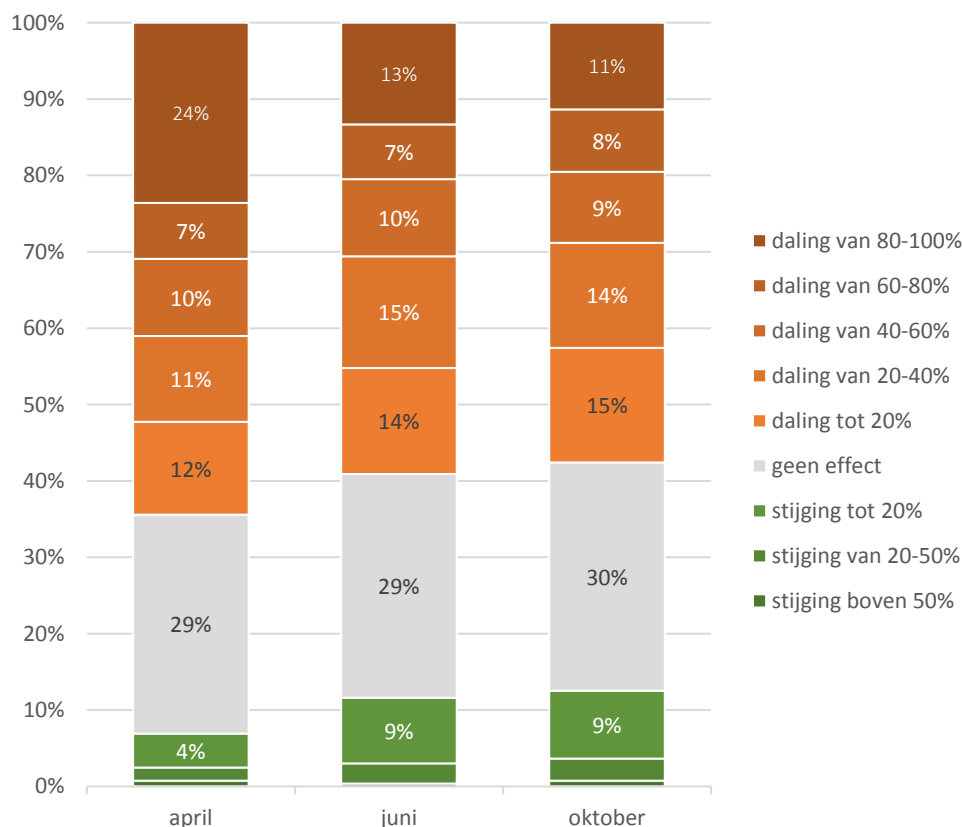
3 Impact virus op omzet en bedrijfsvoering

3.1 Ervaren omzetsdaling oktober vergelijkbaar met juni

Gevraagd naar de maand oktober zegt 58 procent van de ondernemers minder omzet te hebben dan een jaar eerder (Figuur 3.1). Ondanks dat in peiling drie meer ondernemers uit de horeca- en cultuursector meededen – is dit vergelijkbaar met het verschil dat ondernemers bij de tweede peiling ervoeren tussen juni 2020 en juni 2019. Ook bij de tweede meting gaven zes op de tien ondernemers (59%) aan minder omzet te hebben.

Dertien procent van de ondernemers had in oktober een omzetsijting. Bij de tweede peiling had 12 procent meer omzet dan een jaar eerder. Drie op de tien (30%) ondernemers merken weinig effect op de omzet door corona. In april ervoeren duidelijk meer ondernemers invloed van het coronavirus. Twee derde (64%) gaf aan in april 2020 minder omzet te hebben dan in 2019.

Figuur 3.1 – Welk effect heeft het coronavirus op uw maandomzet (maand 2020 vergeleken met maand 2019)?

Sector horeca en cultuur ziet vaakst daling van omzet

Bedrijven met een dalende omzet zitten meer dan gemiddeld in de sector horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (Tabel 3.1). Driekwart van de bedrijven in deze sector (73%) had minder omzet in oktober dan een jaar eerder. De overige sectoren die omzetsdaling ervaren zitten rond het gemiddelde van 58 procent. Alleen in de zakelijke dienstverlening is dit percentage (47%) significant lager dan gemiddeld. In de groot- en detailhandel heeft een kwart (26%) juist een omzetsijging ten opzichte van een jaar eerder. Dit is een groter deel dan in de andere sectoren.

Naarmate bedrijven groter zijn, is er vaker sprake van een omzetsijging: van 9 procent van de zzp'ers namen de inkomsten toe tegenover 19 procent van de bedrijven met meer dan 50 werknemers. Regionaal gezien is er in Regio FoodValley vaker sprake van omzetsijging. Dit hangt ook samen met de samenstelling van de respons. Er hebben relatief veel groot- en detailhandelsbedrijven en bedrijven met meer dan een werknemer meegedaan. Dit zijn bedrijven die gemiddeld genomen vaker omzetsijging ervoeren.

Tabel 3.1 – Ervaren effecten op de omzet. uitgesplitst naar categorie.

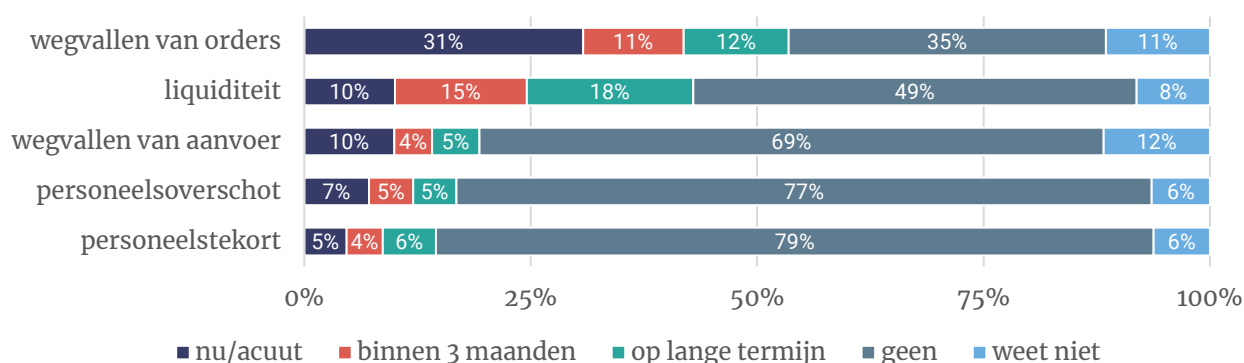
Sector	daling	geen effect	stijging	totaal
Industrie en bouw (n=189)	52%	32%	16%	100%
Groot- en detailhandel (n=330)	55%	18%	26%	100%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	73%	20%	7%	100%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	47%	41%	11%	100%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	60%	32%	8%	100%
Grootteklasse				
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	58%	33%	9%	100%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	57%	28%	15%	100%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	60%	25%	15%	100%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	50%	31%	19%	100%
Regio				
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	58%	31%	12%	100%
Gemeente Utrecht (n=493)	61%	28%	11%	100%
Regio Amersfoort (n=493)	55%	31%	14%	100%
FoodValley Utrecht (n=90)	52%	22%	26%	100%
Totaal (n=2.089)	58%	30%	13%	100%

3.2 Meer ondernemers ervaren invloed negatieve factoren

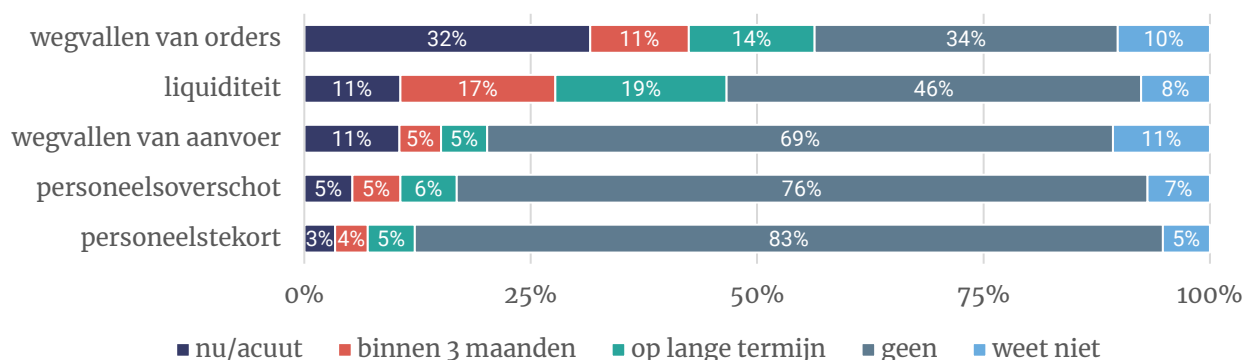
Ruim driekwart van de ondernemers (77%) heeft momenteel last of verwacht op termijn effecten voor de bedrijfsvoering als gevolg van het coronavirus (Figuur 3.2). Dat is meer dan bij de vorige peiling. Op dit moment heeft 31 procent al last van het wegvallen van orders. In totaal verwacht 53 procent hier op enige termijn last van te krijgen. Daarnaast heeft een op de tien ondernemers problemen met liquiditeit (10%) en het wegvallen van aanvoer (10%). Daarnaast verwacht een derde (33%) op korte of langere termijn liquiditeitsproblemen te krijgen. Minder ondernemers hebben momenteel al last van personeeloverschotten (7%) en personeelstekorten (5%), maar beide problemen namen significant toe ten opzichte van de tweede peiling in juli. Een deel van de ondernemers (35 tot 79% per factor) geeft aan te verwachten geen last te krijgen van genoemde factoren.

Figuur 3.2 – Op welke termijn verwacht u dat de onderstaande factoren invloed gaan hebben op uw bedrijfsvoering?

Peiling 3

Peiling 2

Horeca- en cultuursector merken meer dan gemiddeld invloed van corona

De voorgelegde factoren spelen vooral in de sector horeca- en cultuursector. Deze sector ervaart van alle factoren – met uitzondering van personeelstekorten – vaker op dit moment al invloed op de bedrijfsvoering. In de zakelijke dienstverlening en in de publieke sector verwacht men vaker geen invloed te merken van de factoren. In de groot- en detailhandel zijn relatief veel acute aanvoerproblemen (21%). De industrie & bouw heeft naar verhouding op korte termijn meer te maken met personeelstekorten (19%). Zzp-bedrijven hebben logischerwijs (vrijwel) geen personeelsproblemen. Bedrijven met meer dan 50 werknemers kampen naar verhouding minder vaak met acute liquiditeitsproblemen.

Hieronder en op de volgende pagina's staan per factor de uitkomsten voor sector, grootteklasse en regio, waarbij de antwoordcategorieën acuut en binnen drie maanden omwille van de leesbaarheid zijn samengevoegd.

Tabel 3.2 – Op welke termijn verwacht u dat wegvallen van orders invloed gaat hebben op uw bedrijfsvoering? (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)

Sector	acuut/binnen 3 maanden	lange termijn	geen	weet niet	totaal
Industrie en bouw (n=189)	39%	17%	29%	15%	100%
Groot- en detailhandel (n=330)	40%	7%	39%	15%	100%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	57%	7%	25%	11%	100%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	35%	17%	40%	8%	100%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	34%	8%	43%	15%	100%
Grootteklasse					
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	44%	11%	33%	12%	100%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	40%	11%	37%	12%	100%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	42%	13%	34%	11%	100%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	40%	13%	41%	6%	100%
Regio					
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	42%	12%	34%	12%	100%
Gemeente Utrecht (n=493)	45%	10%	34%	11%	100%
Regio Amersfoort (n=493)	40%	12%	37%	11%	100%
FoodValley Utrecht (n=90)	34%	17%	32%	17%	100%
Totaal (n=2.089)	42%	12%	35%	11%	100%

Tabel 3.3 – Op welke termijn verwacht u dat liquiditeit invloed gaat hebben op uw bedrijfsvoering? (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)

Sector	acuut/binnen 3 maanden	lange termijn	geen	weet niet	totaal
Industrie en bouw (n=189)	20%	14%	59%	6%	100%
Groot- en detailhandel (n=330)	24%	17%	47%	12%	100%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	39%	20%	34%	8%	100%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	17%	19%	58%	6%	100%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	18%	18%	51%	12%	100%
Grootteklasse					
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	23%	18%	49%	9%	100%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	25%	18%	49%	8%	100%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	28%	18%	47%	6%	100%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	14%	21%	59%	6%	100%
Regio					
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	25%	17%	49%	9%	100%
Gemeente Utrecht (n=493)	25%	20%	49%	6%	100%
Regio Amersfoort (n=493)	23%	19%	51%	7%	100%
FoodValley Utrecht (n=90)	22%	21%	48%	9%	100%
Totaal (n=2.089)	25%	18%	49%	8%	100%

Tabel 3.4 – Op welke termijn verwacht u dat wegvallen van aanvoer invloed gaat hebben op uw bedrijfsvoering? (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)

Sector	acut/binnen 3 maanden	lange termijn	geen	weet niet	totaal
Industrie en bouw (n=189)	17%	7%	60%	15%	100%
Groot- en detailhandel (n=330)	21%	6%	59%	14%	100%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	18%	5%	64%	13%	100%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	9%	5%	78%	8%	100%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	11%	4%	74%	12%	100%
Grootteklasse					
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	10%	4%	74%	12%	100%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	18%	6%	64%	12%	100%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	15%	8%	67%	11%	100%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	19%	1%	71%	9%	100%
Regio					
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	17%	6%	65%	12%	100%
Gemeente Utrecht (n=493)	12%	4%	72%	12%	100%
Regio Amersfoort (n=493)	12%	5%	73%	10%	100%
FoodValley Utrecht (n=90)	8%	6%	76%	11%	100%
Totaal (n=2.089)	14%	5%	69%	12%	100%

Tabel 3.5 – Op welke termijn verwacht u dat personeeloverschot invloed gaat hebben op uw bedrijfsvoering? (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)

Sector	acut/binnen 3 maanden	lange termijn	geen	weet niet	totaal
Industrie en bouw (n=189)	12%	8%	73%	7%	100%
Groot- en detailhandel (n=330)	16%	6%	70%	8%	100%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	22%	5%	67%	7%	100%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	5%	4%	85%	6%	100%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	4%	5%	87%	4%	100%
Grootteklasse					
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	4%	0%	91%	5%	100%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	15%	7%	70%	7%	100%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	24%	8%	59%	9%	100%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	21%	14%	60%	4%	100%
Regio					
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	14%	4%	75%	7%	100%
Gemeente Utrecht (n=493)	12%	4%	78%	5%	100%
Regio Amersfoort (n=493)	8%	5%	82%	5%	100%
FoodValley Utrecht (n=90)	14%	8%	70%	8%	100%
Totaal (n=2.089)	12%	5%	77%	6%	100%

Tabel 3.6 – Op welke termijn verwacht u dat personeelstekort invloed gaat hebben op uw bedrijfsvoering? (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)

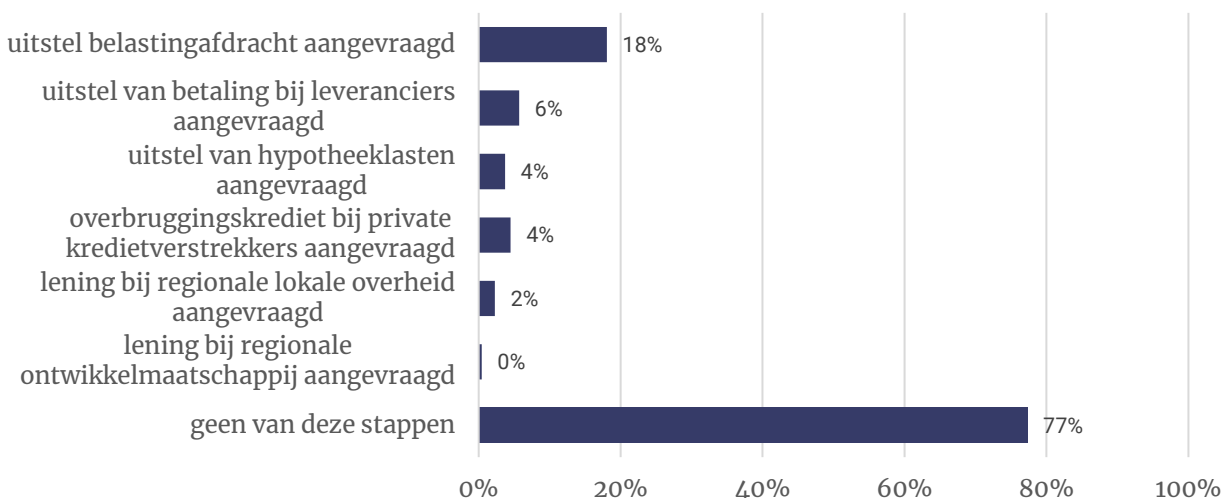
Sector	acuut/binnen 3 maanden	lange termijn	geen	weet niet	totaal
Industrie en bouw (n=189)	19%	6%	68%	7%	100%
Groot- en detailhandel (n=330)	12%	5%	77%	6%	100%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	7%	9%	79%	6%	100%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	8%	4%	82%	6%	100%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	4%	5%	86%	6%	100%
Grootteklasse					
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	2%	1%	91%	5%	100%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	12%	8%	73%	7%	100%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	16%	11%	65%	8%	100%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	14%	10%	73%	3%	100%
Regio					
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	10%	4%	79%	7%	100%
Gemeente Utrecht (n=493)	8%	7%	80%	5%	100%
Regio Amersfoort (n=493)	8%	6%	80%	5%	100%
FoodValley Utrecht (n=90)	2%	12%	78%	8%	100%
Totaal (n=2.089)	9%	6%	79%	6%	100%

4 Coronamaatregelen

4.1 Driekwart ondernemers ondernam geen stappen financiële steun

Een op de vijf (18%) ondernemers heeft uitstel van belastingafdracht aangevraagd (Figuur 4.1). Het gaat hierbij bijvoorbeeld om loon-/inkomstenbelasting of omzetbelasting. Daarnaast heeft een klein deel uitstel van betaling bij leveranciers (6%) of hypotheeklasten (4%) aangevraagd. Driekwart van de ondernemers (77%) nam geen enkele van de voorgelegde stappen.

Figuur 4.1 – Heeft u een of meerdere van onderstaande stappen ondernomen? (meerdere antwoorden mogelijk)

Ondernemers in de horeca- en cultuursector (28%) en groot- en detailhandel (29%) probeerden vaker dan gemiddeld uitstel aan te vragen of leningen aan te gaan (Tabel 4.1). Daarnaast nemen zzp'ers minder van de genoemde stappen (13%).

Tabel 4.1 – Ondernemingen die uitstel van betaling, een lening en/of een krediet aanvroegen. (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio) (meerdere antwoorden mogelijk)

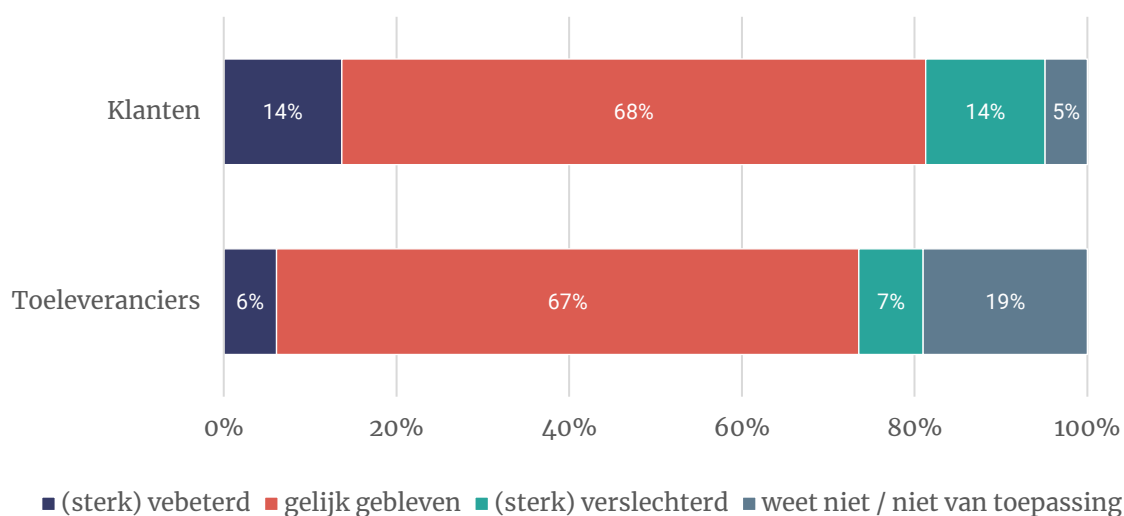
Sector	% ja
Industrie en bouw (n=189)	18%
Groot- en detailhandel (n=330)	28%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	29%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	18%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	17%
Grootteklasse	
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	13%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	27%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	38%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	23%
Regio	
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	22%
Gemeente Utrecht (n=493)	24%
Regio Amersfoort (n=493)	21%
FoodValley Utrecht (n=90)	26%
Totaal (n=2.089)	23%

4.2 Onderaan streep weinig veranderd in relaties met klanten

De relatie met klanten veranderde voor 68 procent van de ondernemers niet sinds de coronamaatregelen (Figuur 4.2). Veertien procent ervaart nu een betere relatie met klanten, maar bij net zoveel ondernemers is de relatie verslechterd. De ontwikkeling van de relatie tussen ondernemers en toeleveranciers kent eenzelfde beeld. Voor twee derde van de ondernemers (67%) is de relatie onveranderd. Het aandeel dat een betere relatie ervaart (6%) is ongeveer net zo groot als het aandeel dat vindt dat de relatie verslechterde (7%).

In de horeca- en cultuursector – waar een deel (vrijwel) geen klanten meer kan ontvangen – geeft men relatief vaak aan dat de relatie met klanten sterk verslechterd is.

Figuur 4.2 – Is uw relatie met klanten en/of (toe)leveranciers veranderd sinds de coronamaatregelen?

4.3 Huren deels kwijtscholden en uitgesteld

Driekwart van de ondernemers (74%) heeft geen uitstel of afstel van huur aangevraagd, mogelijk omdat ze geen bedrijfsruimte in gebruik hebben of de ruimte in eigendom hebben. Van de ondernemers die een regeling probeerden te treffen, is dit een drie op de tien (31%) gelukt (Tabel 4.2). Zes op de tien (60%) konden geen regeling treffen en 7 procent zegde het huurcontract op.

In de horeca- en cultuursector heeft 36 procent van de ondernemers een regeling proberen te treffen. Van deze groep heeft 41 procent uitstel of kwijtschelding van huur gekregen. De helft van degenen die het probeerde (53%) is dit niet gelukt.

Tabel 4.2 – Heeft u afspraken gemaakt over uitstel van betaling of kwijtschelding van de huur voor vastgoed voor een beperkte periode? (meerdere antwoorden mogelijk) (n=536).

	%
Ja, uitstel van betaling/kwijtschelding van huur gekregen	31%
Ja, uitstel van betaling/kwijtschelding van huur gegeven	6%
Nee, ik ben huurder en heb geen regeling kunnen treffen	60%
Nee, ik ben huurder en heb het contract opgezegd	7%
Totaal	100%

Door de huidige situatie wil een op de tien (10%) ondernemers met een bedrijfspand het eigen pand afstoten (Tabel 4.3). Voor de meerderheid van de ondernemers is dit niet aan de orde. Driekwart (78%) wil de huidige situatie handhaven en 7 procent breidt juist uit.

Tabel 4.3 – Wilt u (een deel van) uw bedrijfspand afstoten? (n=1.038).

	%
Ja, ik wil de huur geheel opzeggen/heb de huur geheel opgezegd	5%
Ja, ik wil de huur gedeeltelijk opzeggen/heb de huur voor een gedeelte opgezegd	3%
Ja, ik wil mijn pand te koop zetten/het pand staat te koop	2%
Nee, ik handhaaf de bestaande situatie	78%
Nee, ik breid juist uit	7%
Weet niet	4%
Totaal	100%

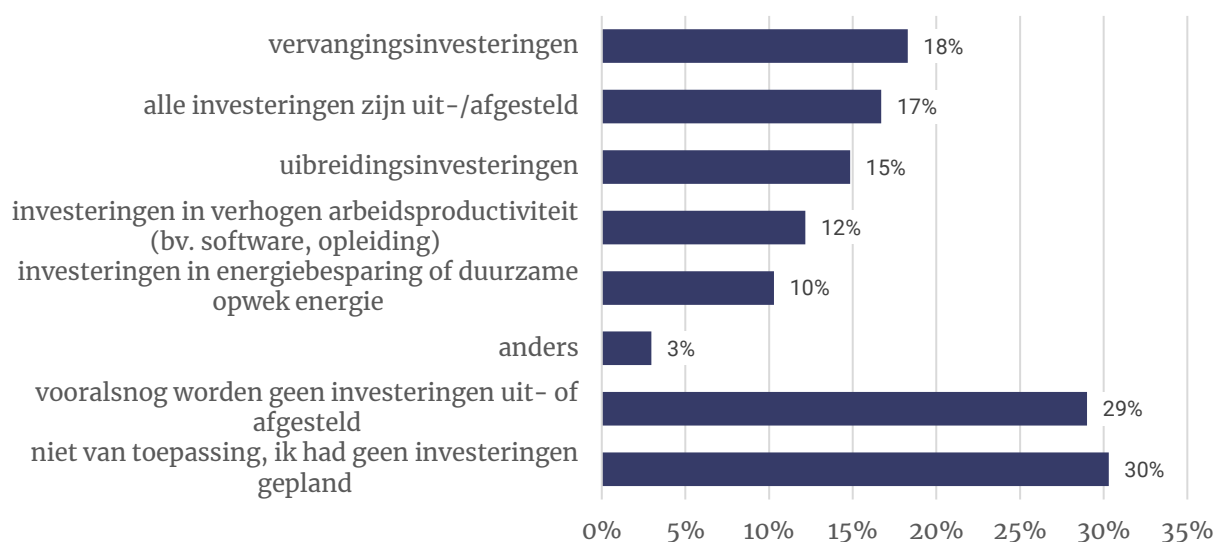

4.4 Uitstel investeringen bij vier op de tien bedrijven

Vier op de tien ondernemers (41%) stelt investeringen uit (Figuur 4.3). Drie op de tien (30%) hadden geen investeringen gepland en stellen dus ook niks uit. Nog eens 29 procent van de ondernemers geeft aan dat er geen investeringen uit- of afgesteld zijn. een deel van de ondernemers (17%) stel alle investeringen uit of af. Daarnaast geeft 18 procent aan vervangingsinvesteringen en 15 procent uitbreidingsinvestering uit of af te stellen. Drie op de tien (29%) noemen nog specifieke andere investeringen. Hierbij worden diverse zaken genoemd. Het gaat onder meer om het aannemen van personeel, het aanschaffen van apparatuur, verbouwingen, loonsverhoging, scholing en opleiding en marketing en reclame.

Kleinere bedrijven hebben minder te maken met uitstel omdat ze ook minder vaak investeringen gepland hadden (zie Tabel 4.4 op de volgende pagina). Bij bedrijven met meer dan 50 werknemers gaan de investeringen vaker door zoals gepland. Drie op de tien ondernemers in de horeca- en cultuursector (27%) geven aan dat alle investering uitgesteld zijn. Dat is meer dan in de andere sectoren.

Figuur 4.3 – Welke investering in uw onderneming worden uit- of afgesteld? (meerdere antwoorden mogelijk)

Tabel 4.4 – Uit-/afstel van investeringen. (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)

Sector	Eén of meerdere investeringen zijn uit- of afgesteld*	Investeringen gaan door als gepland	Niet van toepassing
Industrie en bouw (n=189)	37%	43%	21%
Groot- en detailhandel (n=330)	44%	32%	25%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	49%	19%	32%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	33%	34%	33%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	43%	23%	34%
Grootteklasse			
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	34%	20%	46%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	46%	31%	24%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	47%	44%	9%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	36%	54%	10%
Regio			
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	42%	28%	31%
Gemeente Utrecht (n=493)	42%	28%	30%
Regio Amersfoort (n=493)	38%	30%	32%
FoodValley Utrecht (n=90)	38%	40%	22%
Totaal (n=2.089)	41%	29%	30%

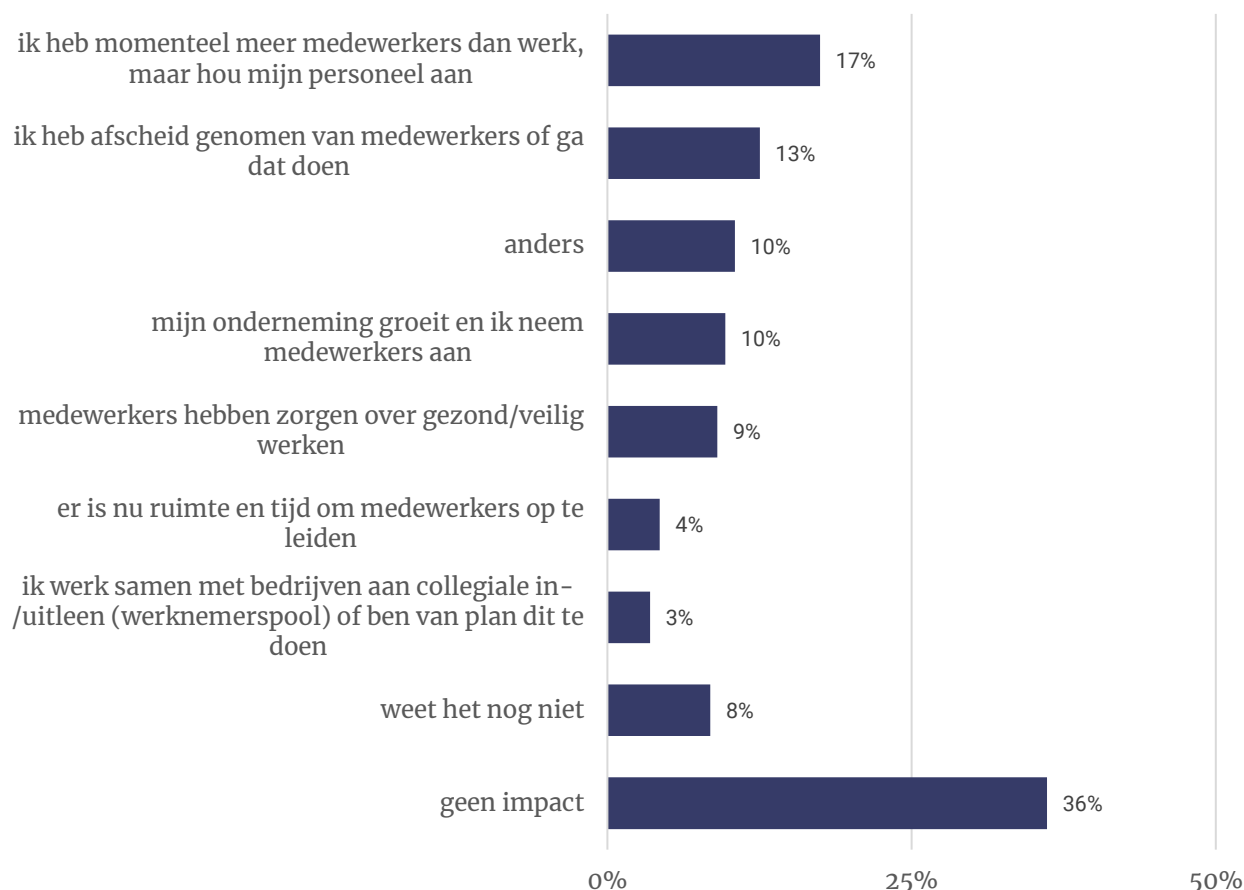
* in de eerste kolom zijn verschillende uit-/afgestelde investeringen samengevoegd. Hiermee is in beeld welk aandeel bedrijven per sector, grootteklasse en regio investeringen uitstelt zonder daarbij in te gaan op het type investeringen en het gemiddeld aantal uit- of afgestelde investeringen.

5 Impact op werkgelegenheid

5.1 Ruim een op tien ondernemers laat werknemers vertrekken

Een derde van de ondernemers (34%) geeft aan dat impact van het coronavirus op de werkgelegenheid binnen het bedrijf niet aan de orde is omdat ze geen personeel hebben. Een op de vijf (17%) kampt wel met een personeelsoverschot, maar houdt vooralsnog het personeel aan. Tien procent van de ondernemers groeit en neemt juist werknemers aan. Een derde (36%) merkt geen impact van het coronavirus op de werkgelegenheid. De 10 procent die andere zaken noemt, draagt voor een groot deel punten aan die eigenlijk binnen de bestaande categorieën vallen. Andere punten die onder meer genoemd worden zijn het laten inleveren van uren door personeel, het afbouwen van de flexibele schil en een stop in vacatures.

Figuur 5.1 – Welke impact heeft het coronavirus op de werkgelegenheid binnen uw onderneming op dit moment? (n=1.373)

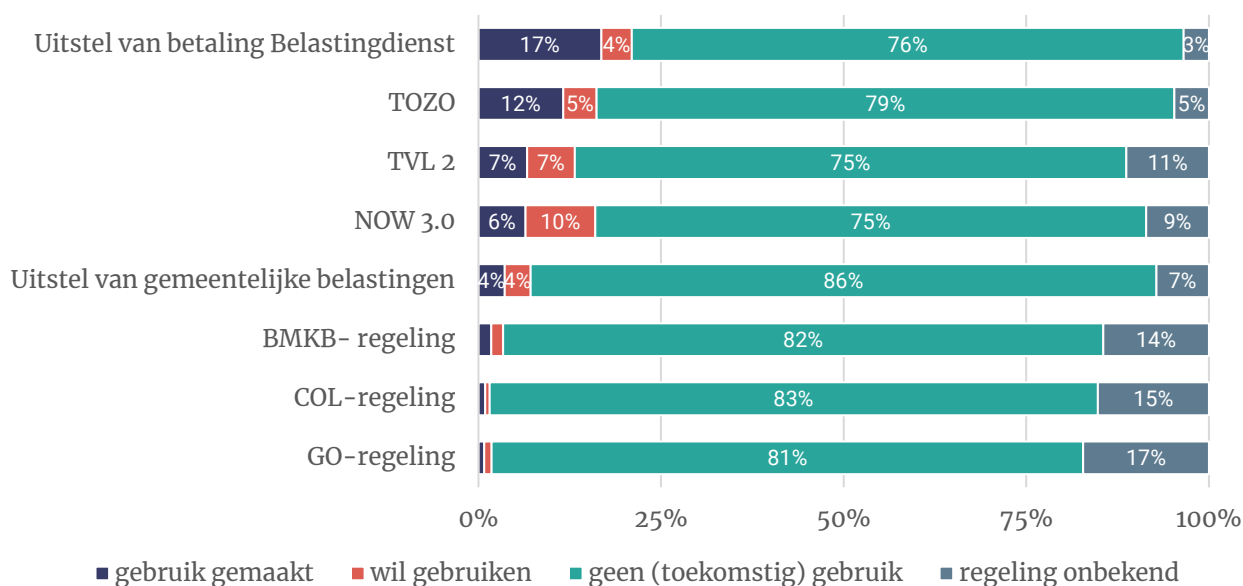
In de horeca en cultuur sector neemt 21 procent van de bedrijven afscheid van personeel of heeft dit al gedaan.

6 Behoeften en gebruik steunmaatregelen

6.1 Uitstel betaling Belastingdienst meest gebruikte steunmaatregel

Een kwart van de ondernemers (28%) maakt gebruik van een of meer landelijke financiële maatregelen om ondernemers tegen de gevolgen van het coronavirus te beschermen. Landelijk maakte volgens CBS-cijfers per 30 september gebruik van een of meer steunmaatregelen. Het meest maken ondernemers in de Provincie Utrecht gebruik van uitstel van landelijke belastingverplichtingen (17%) en TOZO (12%) (Figuur 6.1). NOW 3.0 wordt door 6 procent van de ondernemers gebruikt en nog eens 10 procent wil dit gebruiken. Het grootste deel van de ondernemers (75% tot 81% per regeling) maakt geen gebruik van de regelingen en verwacht dat ook in de toekomst niet te doen.

Figuur 6.1 – In hoeverre maakt u gebruik van de volgende landelijke regelingen?

6.2 Landelijke steunmaatregelen vaker benut door horeca en cultuur

Tabel 6.1 laat zien dat ondernemers in de horeca- en cultuursector meer dan gemiddeld gebruik maken van de regelingen. Dit is ook de sector die de meeste liquiditeitsproblemen heeft als gevolg van het coronavirus (paragraaf 3.2). Men maakt in deze sector meer gebruik of wil relatief vaker gebruikmaken van alle regelingen. De enige uitzondering hierop zijn BMBK, GO en COL. Zzp'ers gebruiken minder regelingen (deels omdat niet elke regeling voor zzp'ers beschikbaar is) dan grotere bedrijven.

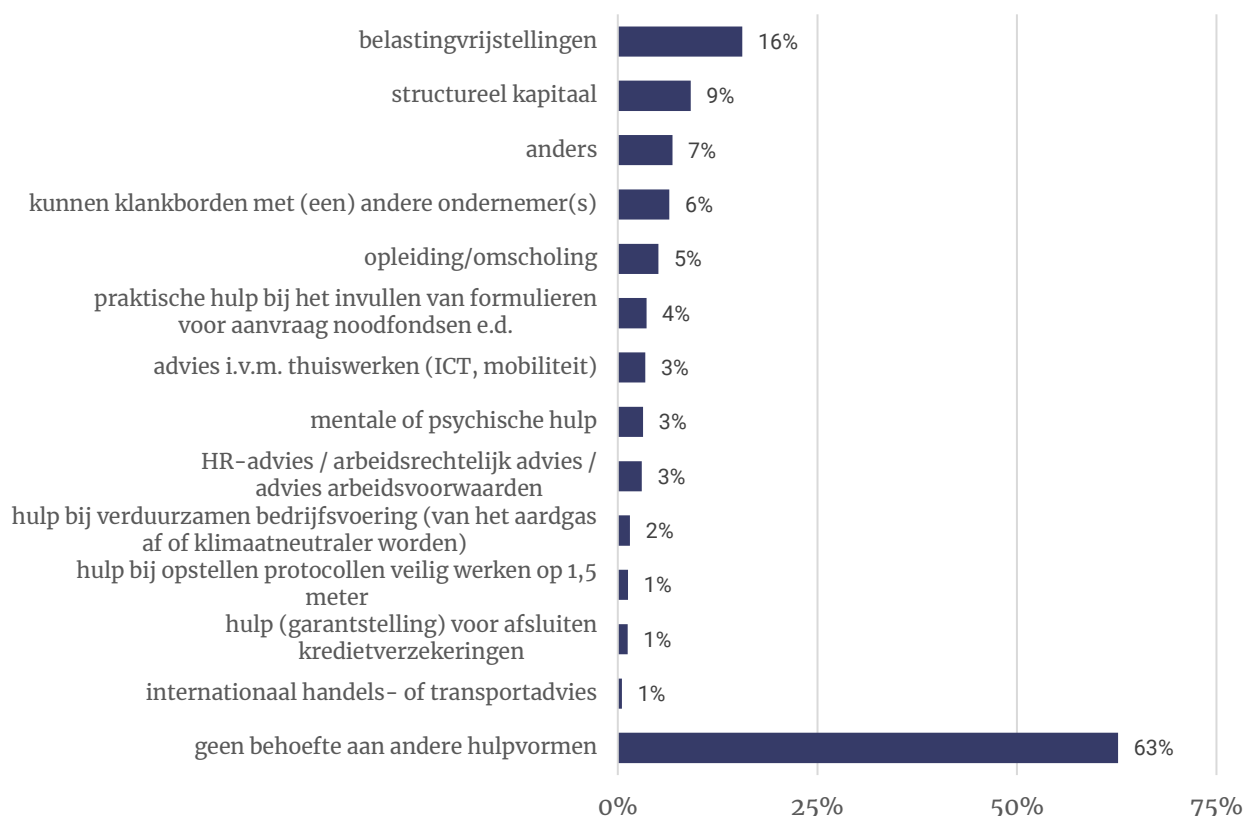
Tabel 6.1 Gebruik van landelijke regelingen. (uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)

Sector	Gebruikt één of meer regelingen	Gebruikt geen regelingen
Industrie en bouw (n=189)	20%	80%
Groot- en detailhandel (n=330)	28%	72%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	37%	63%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	24%	76%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	26%	74%
Grootteklasse		
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	21%	79%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	31%	69%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	39%	61%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	26%	74%
Regio		
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	27%	73%
Gemeente Utrecht (n=493)	31%	69%
Regio Amersfoort (n=493)	25%	75%
FoodValley Utrecht (n=90)	32%	68%
Totaal (n=2.089)	28%	72%

6.3 Landelijke hulpvormen voor twee derde ondernemers voldoende

Twee op de drie ondernemers (63%) hebben voldoende aan de bestaande landelijke regelingen (Figuur 6.2). De ondernemers die wel een behoefte hebben, noemen het meest de wens naar belastingvrijstellingen (16%) en structureel kapitaal (9%). Zeven procent van de ondernemers draagt zelf suggesties aan voor hulp. Men noemt onder meer advies en duidelijkheid, versoepeling van de geldende coronamaatregelen en financiële hulp.

Figuur 6.2 – Aan welke andere vormen van hulp heeft uw onderneming door het coronavirus op dit moment behoefte? (meerdere antwoorden mogelijk)

Vooral in de horeca en cultuur heeft men relatief vaak behoefte aan hulpvormen (49%). Een kwart van de ondernemers in deze sector (25%) zou graag belastingvrijstellingen krijgen.

6.4 Helft ondernemers heeft geen behoefte aan extra steun vanuit regio

Ruim de helft van de ondernemers (57%) heeft geen behoefte aan maatregelen vanuit regionale partners. De ondernemers die wel een hulpbehoefte hebben, vinden dat vanuit regionale partners vooral het opschorten van gemeentekosten zoals heffingen en huur nodig is (15%) (Figuur 6.3). Twaalf procent heeft behoefte aan sectorspecifieke noodfondsen. Men denkt hierbij vooral aan horeca, cultuur, kunsten en recreatie.

Figuur 6.3 – Welke van de volgende maatregelen vanuit regionale partners (provincie, regio's, gemeenten en werkgeversorganisaties) zijn volgens u nodig? (meerdere antwoorden mogelijk)

Behoeft regionale steunmaatregelen horeca en cultuur relatief groot

Net als bij de regelingen op landelijk niveau, is de behoefte van ondernemers in de horeca- en cultuursector groter dan gemiddeld: volgens 56 procent zijn een of meerdere maatregelen vanuit regionale partners gewenst. Een kwart (24%) wil dat gemeentekosten opgeschort worden en ook een kwart (23%) heeft behoefte aan een noodfonds voor de sector.

6.5 Suggesties van ondernemers

De ondernemers konden suggesties aandragen om de steunmaatregelen voor ondernemers te verbeteren. Ongeveer 470 ondernemers hebben een toelichting gegeven. Men noemt vooral situaties waarin ze zelf buiten de boot vallen bij de bestaande maatregelen. Daarnaast heeft een deel van de ondernemers behoefte aan versoepeling van de maatregelen, bijvoorbeeld met het openen van de horeca. Ook het investeren en geven van opdrachten door de overheid wordt meerdere malen als suggestie genoemd. Hieronder is een aantal toelichtingen opgenomen. Deze geven een beeld van wat ondernemers zoal zeggen, maar vertegenwoordigen niet per se de totale groep ondernemers.

“Als ik geen belasting hoefde te betalen voor afgelopen jaar dan zou het een mooie compensatie zijn voor dit duistere jaar. Het voelt heel oneerlijk dat huren doorgaan, en de supermarkten goed verdienen terwijl een aantal mensen, waaronder veel zzp'ers hun werk niet meer mogen uitoefenen. Het is ook gewoon een gegeven. Mijn ervaring is dat alle regelingen die worden verzonden niet voor mij zijn weggelegd, maar dat ik wel hard getroffen ben.”

“Een aantal gemeentelijke belastingen worden opgelegd per peildatum van 1 januari en men houdt geen rekening met de gevolgen van de pandemie. Net als een goede huurbaas zou de gemeente de belastingen geheel of gedeeltelijk moeten kwijtschelden.”

“Graag ook als overheden blijven investeren (in de openbare ruimte) ondanks het feit dat het sociale domein meer nodig heeft.”

“Ik loop leeg op de loonkosten enerzijds en het doorgaan van alle vaste lasten anderzijds. De overheid kan het mooi vertellen, maar iedere ondernemer "bloedt dood".”

“Meer maatwerk, kijken naar de mogelijkheden ondernemer.”

“Open de horeca weer, zodat ik weer opdrachten krijg.”

“Opzetten van een (gratis) regionale/landelijke databank met personeel dat werk zoekt/omgeschoold wil/kan worden en deze databank vervolgens promoten!”

“Tijdelijke ondersteuning en flexibiliteit voor ondernemers in getroffen sectoren horeca, kunst en cultuur e.d.”

“Zorg voor het mkb, de grotere bedrijven redden zich wel en ze hebben sowieso allerlei mensen in dienst die overal achteraan kunnen gaan. Het mkb heeft daar de capaciteit niet voor.”

7 Verwachtingen en omgang met het virus

7.1 Helft ondernemers aangepast aan nieuwe situatie

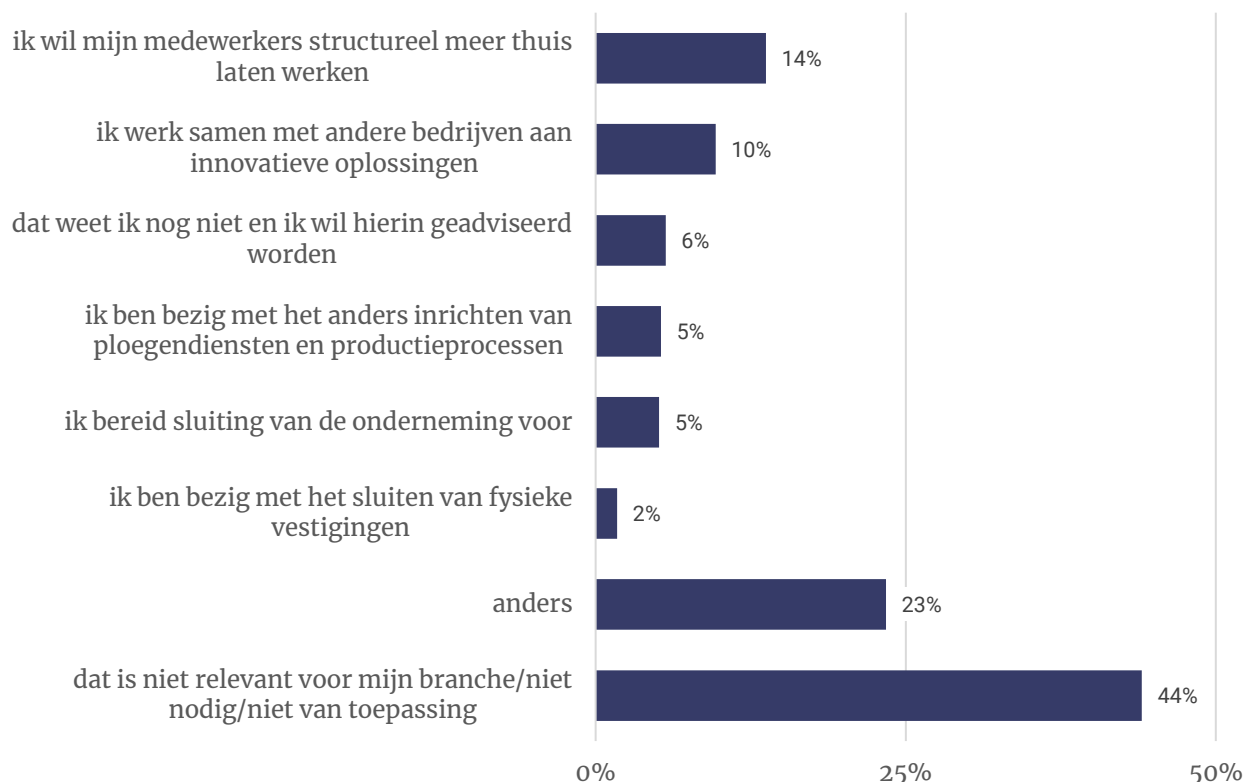
Ruim de helft van de ondernemers (56%) voert verschillende aanpassingen door voor het komende jaar vanwege corona en de mogelijke coronamaatregels. Veertien procent van de ondernemers wil medewerkers structureel meer thuis laten werken (Figuur 7.1). Verder werkt 10 procent samen met andere bedrijven aan innovatieve oplossingen. Een kleine groep (6%) weet nog niet zo goed hoe om te gaan met de nieuwe situatie en wil hier graag in geadviseerd worden. Een kwart (23%) van de ondernemers noemt andere acties. De zaken die men noemt zijn redelijk divers. Men noemt onder meer de volgende punten:

- het aanpassen van het businessmodel naar ander type producten of diensten (bijv. meer online);
- fysieke aanpassingen van het bedrijf om aan de vereisten te voldoen (bijv. looproutes en ventilatie);
- het ontplooiën van compleet andere activiteiten;
- het beëindigen van het bedrijf (al dan niet om in loondienst te gaan).

Daarnaast geeft een aantal ondernemers aan dat het allemaal nog erg onzeker is en dat het afhangt van de ontwikkelingen rondom corona.

Voor 44 procent van de ondernemers is het niet nodig om aanpassingen door te voeren.

Figuur 7.1 – Hoe gaat uw onderneming komend jaar om met corona? (meerdere antwoorden mogelijk)

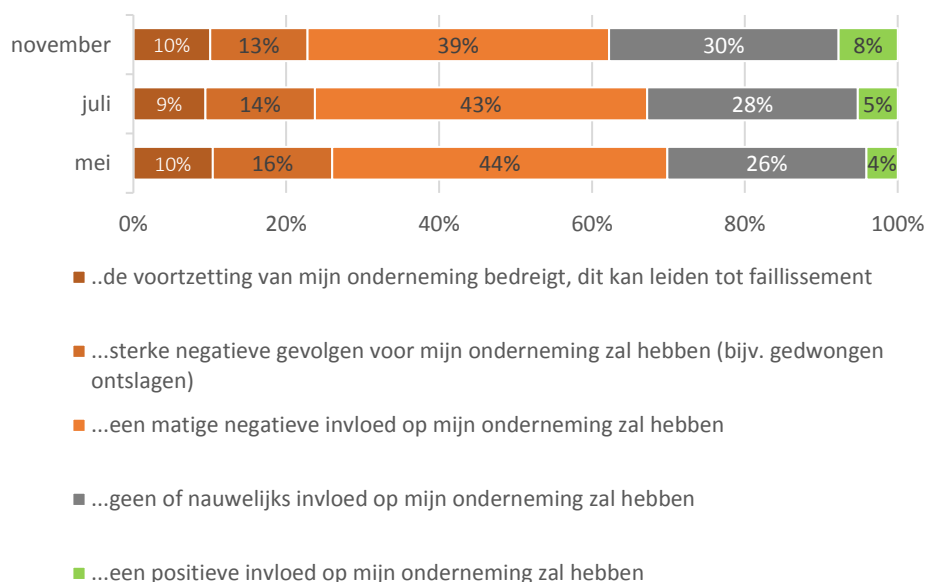
Aanpassingen minder relevant voor zzp'ers

In de bouw & industrie en groot- en detailhandel zijn minder aanpassingen nodig dan in de horeca- en cultuursector. Verder geven zzp'ers vaker dan bedrijven met werknemers aan dat ze niet specifiek iets hoeven te ondernemen in de omgang met corona komend jaar.

7.2 Verwachtingen ondernemers licht verbeterd

Een op de tien ondernemers (10%) denkt dat (de gevolgen van) het coronavirus kunnen leiden tot het faillissement van het bedrijf (Figuur 7.2). Daarnaast verwacht 13 procent geen faillissement, maar wel sterk negatieve gevolgen zoals gedwongen ontslagen. Vier op de tien ondernemers (39%) voorzien matig negatieve gevolgen voor het bedrijf. Alles bij elkaar verwacht 62 procent enige of sterke negatieve impact van corona. Dit is minder dan bij de juli-meting (67%). Acht procent van de ondernemers voorziet dat corona positief uitpakt voor de onderneming. In juli verwachtte significant minder ondernemers (5%) dit.

Figuur 7.2 – Ik verwacht dat het coronavirus...

Helpt ondernemers horeca en cultuur verwacht negatieve gevolgen

In de horeca- en cultuursector ervaart men bovengemiddeld veel van het coronavirus (par. 3.2). Als gevolg verwacht men ook meer negatieve gevolgen voor de onderneming in de toekomst: 17 procent van de ondernemers in deze sector geeft aan dat het voortbestaan van de onderneming bedreigd wordt en 22 procent verwacht sterke negatieve gevolgen. Vooral in de groot- en detailhandel verwacht men naar verhouding vaak positieve effecten door corona (14%). Tabel 7.1 op de volgende pagina laat per sector, bedrijfsgrootte en regio de verdeling van positieve en negatieve toekomstverwachtingen zien.

**Tabel 7.1 – Verwachte invloed van corona op bedrijfsontwikkeling.
(uitgesplitst naar sector, grootteklasse en regio)**

Sector	Negatieve verwachting	Neutraal	Positieve verwachtingen
Industrie en bouw (n=189)	59%	34%	7%
Groot- en detailhandel (n=330)	64%	22%	14%
Horeca, cultuur, sport, recreatie en overige dienstverlening (n=575)	76%	19%	5%
ICT, financiële instellingen en zakelijke dienstverlening (n=723)	53%	40%	8%
Onderwijs, overheid en zorg (n=222)	59%	34%	7%
Grootteklasse			
Zzp'ers (geen werknemers) (n=881)	60%	33%	7%
1 t/m 10 werknemers (n=780)	63%	28%	9%
11 t/m 50 werknemers (n=358)	65%	28%	8%
Meer dan 50 werknemers (n=70)	70%	20%	10%
Regio			
U16 regio (exclusief gemeente Utrecht) (n=981)	60%	31%	8%
Gemeente Utrecht (n=493)	66%	27%	7%
Regio Amersfoort (n=493)	62%	30%	8%
FoodValley Utrecht (n=90)	62%	31%	7%
Totaal (n=2.089)	62%	30%	8%

A Vragenlijst (bijlage)

Landingspagina [logo's van PU, gemeenten Utrecht, Amersfoort, Hilversum, VNO NCW, MKB-NL, EBU, Nieuwegein]

Openingstekst:

Hartelijk welkom bij deze derde ondernemerspeiling in de regio Utrecht. Als partners in economisch beleid willen we weten hoe u omgaat met de gevolgen van de coronacrisis en waar we u kunnen ondersteunen.

De lijst omvat 15 vragen. Die gaan o.a. in op de gevolgen voor uw onderneming en uw personeel, de effectiviteit van bestaande noodmaatregelen, en de kansen/bedreigingen van de 1,5m-economie. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 10 minuten. Het invullen van deze vragenlijst helpt ons om onze voorzieningen en dienstverlening zo goed mogelijk op uw behoefte af te stemmen.

Uw antwoorden behandelen we volledig vertrouwelijk en zijn niet naar u als persoon te herleiden.

Alvast veel dank voor uw medewerking! #samensterk #ondernemers

VRAGEN 1-2-3 ALLEEN VOOR DEELNEMERS VIA OPEN LINK

1. In welke gemeente is uw onderneming gevestigd [dropdown]

2. hoeveel medewerkers zijn er werkzaam in uw onderneming (incl medewerkers in loondienst met flexcontract (ook oproepkrachten) en BBL-plaatsen, meewerkende eigenaar/gezinsleden excl. uitzendkrachten en stagiairs)

- geen (zzp/zelfstandige)
- 1 medewerker
- 2 t/m 5
- 6 t/m 10
- 11 t/m 25
- 26 t/m 50
- 51 t/m 250
- meer dan 250

3. in welke sector is uw onderneming werkzaam

- landbouw, bosbouw en visserij (SBI 1 tot 3)
- delfstoffen / nutsbedrijven (SBI 6 tot 9)
- industrie (incl. drukkerijen/grafische industrie, SBI 10 tot 33)
- bouw en installatietechniek (SBI 41 tot 43)
- groothandel (SBI 46)
- detailhandel (SBI 47)
- vervoer en opslag (SBI 49 tot 53)
- logies, maaltijd- en drankverstrekking (SBI 55 tot 63)
- informatie en communicatie (SBI 58 tot 63)
- financiële instellingen (SBI 64 tot 66)

- onroerend goed (SBI 68)
- advisering, onderzoek en specialistische zakelijke dienstverlening (SBI 69 tot 82)
- verhuur van roerende goederen en overige zakelijke dienstverlening
- onderwijs, openbaar bestuur en overheid (SBI 84 en 85)
- gezondheid en welzijnszorg (SBI 86 tot 88)
- cultuur (SBI 91)
- sport en recreatie (SBI 93)
- overige dienstverlening (SBI 94 tot 96)

4. welk effect heeft de coronacrisis op uw maandomzet (OKTOBER 2020 vergeleken met OKTOBER 2019)

- daling van 80-100%
- daling van 60-80%
- daling van 40-60%
- daling van 20-40%
- daling tot 20%
- geen effect
- stijging tot 20%
- stijging van 20-50%
- stijging boven 50%

5. Op welke termijn verwacht u dat de onderstaande factoren invloed gaan hebben op uw bedrijfsvoering?

	nu/ acuut	binnen 3 maanden	op lange termijn	geen	weet niet
liquiditeit					
personeelstekort					
personeeloverschot					
wegvallen van aanvoer					
wegvallen van orders					

Heeft u een of meerdere van onderstaande stappen ondernomen?

- overbruggingskrediet bij private kredietverstrekkers (banken) aangevraagd
- uitstel van hypotheeklasten aangevraagd
- uitstel van huur aangevraagd
- uitstel van betaling bij leveranciers aangevraagd
- uitstel belastingafdracht (loon-/inkomstenbelasting, omzetbelasting etc.) aangevraagd
- lening bij regionale ontwikkelmaatschappij aangevraagd
- lening bij regionale lokale overheid aangevraagd
- geen van deze stappen

7. Is uw relatie met klanten en/of (toe)leveranciers veranderd sinds de coronamaatregelen?

	Ja, sterk verbeterd	Ja, verbeterd	Nee, gelijk gebleven	Ja, verslechterd	Ja, sterk verslechterd	Niet van toepassing
Klanten						
(toe)leveranciers						

Vastgoed/bedrijfspand

8a. Heeft u afspraken gemaakt over uitstel van betaling of kwijtschelding van de huur voor uw bedrijfspand(en) voor een beperkte periode?

- Ja, ik ben huurder en heb uitstel van betaling/kwijtschelding van huur gekregen
- Ja, ik ben verhuurder en heb uitstel van betaling/kwijtschelding van huur gegeven
- Nee, ik ben huurder en heb geen regeling kunnen treffen
- Nee, ik ben huurder en heb het huurcontract opgezegd
- Niet van toepassing

8b. Wilt u (een deel van) uw bedrijfspand afstoten?

- Ja, ik wil de huur geheel opzeggen/heb de huur geheel opgezegd
- Ja, ik wil de huur gedeeltelijk opzeggen/heb de huur voor een gedeelte opgezegd
- Ja, ik wil mijn pand te koop zetten/het pand staat te koop
- Nee, ik handhaaf de bestaande situatie
- Nee, ik breid juist uit
- Weet niet
- Niet van toepassing

9. Welke van onderstaande investeringen in uw onderneming worden uit- of afgesteld?

- vervangingsinvesteringen
- uitbreidingsinvesteringen
- investeringen in verhogen arbeidsproductiviteit (bijv. software, opleiding)
- investeringen in energiebesparing of duurzame energie
- alle investeringen zijn uit-/afgesteld
- anders, namelijk:
- vooralsnog worden geen investeringen uit- of afgesteld
- niet van toepassing, ik had geen investeringen gepland

impact op werkgelegenheid

10. Welke impact heeft de coronacrisis op de werkgelegenheid binnen uw onderneming op dit moment? [meer antwoorden mogelijk]

- niet van toepassing (geen personeel)
- geen impact
- mijn onderneming groeit en ik neem medewerkers aan
- ik heb momenteel meer medewerkers dan werk, maar hou mijn personeel aan
- ik heb afscheid genomen van medewerkers of ga dat doen

- ik werk samen met bedrijven aan collegiale in-/uitleen (werknemerspool) of ben van plan dit te doen
- er is nu ruimte en tijd om medewerkers op te leiden
- medewerkers hebben zorgen over veilig/gezond werken
- anders, namelijk:
- weet het nog niet

algemeen oordeel hulpmaatregelen

11. In hoeverre maakt u gebruik van de volgende (landelijke) maatregelen?

	maak ik gebruik van	wil ik gebruik van maken	geen gebruik nu / geen gebruik later	niet bekend met regeling
NOW 3.0 (sinds 1 oktober 2020)				
TVL 2 (Tegemoetkoming Vaste Lasten)				
TOZO (Tijdelijke Overbruggingsregeling Zelfstandig Ondernemers)				
uitstel v betaling Belastingdienst				
uitstel van gemeentelijke belastingen				
BMKB-regeling (borgstellingskrediet)				
GO-regeling (Garantie Ondernemersfinanciering)				
COL-regeling (Corona Overbruggingslening voor startups en scale-ups)				

12. Aan welke andere vormen van hulp heeft uw onderneming door de coronacrisis op dit moment behoefte? [meerdere antwoorden mogelijk]

- structureel kapitaal
- HR-advies / arbeidsrechtelijk advies / advies arbeidsvoorwaarden
- opleiding/omscholing
- belastingvrijstellingen
- hulp (garantstelling) voor afsluiten kredietverzekeringen
- internationaal handels- of transportadvies
- advies bij veilig werken op 1,5 meter
- kunnen klankborden met (een) andere ondernemer(s)
- advies i.v.m. thuiswerken (ICT, mobiliteit)

- praktische hulp bij het invullen van formulieren voor aanvraag noodfondsen e.d.
- hulp bij verduurzamen bedrijfsvoering (van het aardgas af of klimaatneutraler worden)
- mentale of psychische hulp
- anders, nl.
- geen behoefte aan andere hulpvormen

inzet samenwerkingspartners in herstelperiode

13. welke van de volgende maatregelen vanuit regionale partners (provincie, regio's, gemeenten en werkgeversorganisaties) zijn volgens u nodig? [meer antwoorden mogelijk]

- lobby voor ruimere landelijke overheidsmaatregelen, namelijk:
- eerstelijns advies aan bedrijven
- opschorten gemeentelijke kosten (heffingen, leges, huur, etc.)
- noodfonds voor specifieke sector, namelijk:
- bieden van garanties om geplande investeringen in het verduurzamen van mijn onderneming te kunnen doorzetten
- bieden van extra garanties bovenop de landelijke regelingen voor kredieten en kredietverzekeringen
- schrappen van heffing voor wegenbelasting
- ondersteuning bij vernieuwing businessmodel / ondernemen in 1,50m- en post-corona-economie
- anders, namelijk:
- geen behoefte aan andere hulpvormen

verbetering hulpmaatregelen

14. heeft u suggesties om de hulpmaatregelen voor ondernemers te verbeteren of uit te breiden? [open vraag]

+ optie [geen ideeën of suggesties]

TOEKOMSTVERWACHTINGEN

NIEUWE VRAAGSTELLING, BESTAANDE ANTWOORDCATEGORIEËN

Hoe gaat uw onderneming komend jaar om met corona?

Meerdere antwoorden mogelijk

- in ben bezig met het anders inrichten van ploegendiensten en/of productieprocessen
- ik ben bezig met het sluiten van fysieke vestiging(en)
- ik wil mijn medewerkers structureel meer thuis laten werken
- ik werk (samen met andere bedrijven) aan innovatieve oplossingen
- dat weet ik nog niet en ik wil hierin geadviseerd worden
- dat is niet relevant voor mijn branche/niet nodig/niet van toepassing
- ik bereid sluiting van de onderneming voor
- anders, namelijk:

welke van de onderstaande situaties is op uw onderneming het meest van toepassing?

Ik verwacht dat de coronacrisis..

- de voortzetting van mijn onderneming bedreigt, dit kan leiden tot faillissement
- sterke negatieve gevolgen voor mijn onderneming zal hebben (bijv. gedwongen ontslag medewerkers)

- een matig negatieve invloed op mijn onderneming zal hebben
- geen of nauwelijks invloed op mijn onderneming zal hebben
- een positieve invloed op mijn onderneming zal hebben

ONDERSTAAND ALLEEN VOOR MENSEN DIE VRAGENLIJST VIA OPEN LINK KRIJGEN
deelname vervolgmetingen

De partners die samenwerken voor deze corona-enquête willen hun beleid op het gebied van economie en arbeidsmarkt beter afstemmen op wat u als ondernemer nodig hebt. We willen u daarom uitnodigen voor een regionaal ondernemerspanel. Daarvoor zullen we u 2 tot 4 keer per jaar een online vragenlijst mailen. De komende maanden ligt de focus op de gevolgen van de coronacrisis voor uw bedrijf. Mogen we u hiervoor blijven benaderen?

ja/nee

ja --> doorleiden naar onderstaande vragen, dan popupscherm met afsluiting
nee -> popupscherm met afsluiting

[indien ja]

Hiervoor hebben we een aantal achtergrondgegevens nodig. De volgende vragen stellen we maar één keer, zodat we u gericht kunnen benaderen met relevante thema's. Deze gegevens worden beheerd door de regionale partners.

Naar welk e-mailadres mogen we u de uitnodiging sturen?

naam bedrijf

achternaam

mailadres

Bent u man/vrouw

Wat is de postcode van de vestiging (niet van het postbusadres):

(notatie: 1234AB)

Hoe kan uw vestiging worden getypeerd?

- ·Zelfstandige vestiging (zonder nevenvestigingen of filialen)
- ·Hoofdvestiging (met 1 of meer nevenvestigingen of filialen)
- ·Nevenvestiging, met hoofdvestiging elders in gemeente Utrecht
- ·Nevenvestiging, met hoofdvestiging elders in Nederland
- ·Nevenvestiging, met hoofdvestiging buiten Nederland

ONDERSTAAND VOOR ALLE RESPONDENTEN

[Afsluitende tekst in pop-upscherf]

Hartelijk dank voor het invullen van deze vragenlijst. Heeft u vragen over bestaande noodmaatregelen, ideeën over hoe we u beter kunnen ondersteunen, wilt u sparren met andere ondernemers over nieuwe producten of diensten? Neem dan contact op met het regionale [URECA-loket](mailto:mailureca@economicboardutrecht.nl) via mailureca@economicboardutrecht.nl. URECA staat voor de Utrecht Region Economische Corona Alliantie. Hierin zijn o.a. Rabobank, PwC, VNO-NCW provincie Utrecht, MKB-Nederland Midden en Economic Board Utrecht actief en zijn inmiddels tientallen ondernemers verbonden.

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KVK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl